

САМОТЕН В СВОЕТО ВРЕМЕ

Евелина Белчева. (2016). *Самотен в своето време*,
кн. 1. София: Век 21 – прес.

Стефка Петрова

Департамент за езиково обучение
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Прочетох студията на Евелина Белчева още на коли, преди да бъде издадена като книжно тяло. Скромна книжка от 108 страници, но изключително ценна с откритията си. Авторката е страстен архивист, литератор, историк, с неистово упорство се втурва да търси истината в библиотеки, книги, архиви, семейства, отделни свидетели на събитията. Не скъпи време и посещава по няколко пъти определена личност, ако смята, че има какво да научи. Интересува се от недалечното, но всъщност и много далечно и почти непознато на днешното поколение време – средата и края на миналия век: едно разделно време, когато нещата се вършеха тайно и потайно, без много шум, без да се информира обществото.

Но да се върна на темата. Е. Белчева издаде преди една година книга за Яворов – личност, за която може би е писано и говорено най-много от всички български автори. И въпреки това тя откри нови, невидели бял свят архивни документи за него („Яворов между драмата и театъра“, 2014 г.). И ето година и половина по-късно ни предлага ново изследване за друга личност, не по-малко емблематична за своето време, но много по-непопулярна и тогава, и днес, макар да е имало интерес и към нея, но главно от специалисти. Става въпрос за Владимир Василев – приятел на Яворов, анатемосан буржоазен критик, но всъщност горд благородник, естет и аристократ на духа, изявил се само с една книга,

и то посмъртно, издадена от негови почитатели – „Вл. Василев, студии, статии, полемики“ (1992). Самото заглавие на нейната книжка – „Самотен в своето време“ – разкрива същността на редактора на известното и също така емблематично за своето време сп. „Златорог“. Определението всъщност е „заимствувано“ от П. Динеков, който имал намерение да пише в последните си години студия за личности, подобни на Вл. Василев.

Изследването на Е. Белчева за Вл. Василев продължава много време, докато изкристализира в тази неголяма по обем книжка, оформена малко по-различно от обичайното – без съдържание, само от две части: *Владимир Василев, или още към мартирологията на българския дух и Архивите не горят: фрагменти из записките на Петър Динеков*. Следват два *Post scriptum*, един *Post factum* и три приложения: протокол от заседанието на Управителния съвет на СБП от 14 ноември 1944 г., на което е решено Вл. Василев да бъде изключен от Съюза на българските писатели; писмо на Вл. Василев до Веселин Андреев, 1956 г.; автографи на млади писатели и приятели (от намерени 500 книги от библиотеката на критика); и накрая няколко много важни архивни снимки с подробен коментар.

Похвално е желанието на авторката да представи на днешния читател блестящия полемист, големия критик и изключителния стилист Владимир Василев и като човек, благородник на духа, естет и иронист. Трагична фигура, символ на възвишените умове, неспособни да се приспособяват към мерзкото в живота, но и неспособни да се борят решително срещу властващи норми и погрешни идеологии. Починал в резултат на лекарска грешка, погребан като излишен човек, живял като неудобен колега, заклеймен като вреден субект, търсена жертва от завистници и некадърници. Изследването започва от този най-драматичен, летален момент в неговия живот. И тръгва по незнайните пътеки на документи, спомени, случайно написани бележки и забележки, опитвайки се да „прочете“ изгубеното минало. И „прочита“ голяма част от него, защото авторката познава творчеството и архива му в дълбочина, притежава истински хъс да разкрива истината, литературен талант да не изразява пряко и помпозно мнението си, а да подкрепя всяка изказана мисъл с мнението и на друг голям, известен или не толкова известен учен или писател, да пише история по дневници и архиви, а не по ежедневници и разпространявани слухове.

Книгата запълва до голяма степен биографията на Вл. Василев. Защото той няма архивна история, голяма част от неговия архив просто изчезва – конфискуван от сътрудници на Държавна сигурност, оплячкосан от набедени защитници на правдата и от роднини, „арестуван“

по нареждане на Тодор Павлов – мастития тогава председател на БАН. Като редактор на „Златорог“, Вл. Василев издирва и привлича талантиливи млади автори, а с рецензиите и критиката си помага на редица други да израснат и да се утвърдят. Като директор на Народния театър, привлича и подпомага също млади даровити актьори. Благодарение на високата си култура и на уменията да си служи със словото, той има немалка заслуга българската литература тогава да се оформи до степен, че днес да се гледа на този период като на класически. И ако му е била дадена „възможност да пише и печата, нашата култура можеше само да спечели – дори в политическо отношение“ – отбелязва П. Динеков, чрез чиито откъси авторката представя Вл. Василев с подробен коментар на дневниковите записки.

Чрез книгата си Ев. Белчева прави достояние на читателите някои документи, снимки и епизоди, които тук се публикуват за пръв път, като: записките от „Тетрадките“ на проф. Петър Динеков, публикувани с подробен коментар; надгробното слово за смъртта на критика, забранено да се произнесе на гроба; завещанието на Вл. Василев; неотпечатания некролог за смъртта му; паметната снимка с тримата приятели на Яворов – племенника му Найденов, проф. Михаил Арнаудов, следователя по делото на поета Иван Божилов, и особено автографите на гроба, които са документ за ролята на Вл. Василев в последната година на Яворов (с. 98); неизвестни архивни снимки на Вл. Василев с Георги Константинов и с Цвета Ленкова-Василева и приятели; непубликувани текстове от дневника на Борис Делчев и др. Всички архивни документи са публикувани с подробен коментар.

По-рано бях прочела рецензията на Вл. Василев за Яворов в „Литературен форум“, бр.1, 2014 г. и ми направиха изключително силно впечатление стилът и езикът му. Искях да напиша нещо от типа „Език и стил на Вл. Василев“, но тъй и не го написах. И понеже става въпрос за език и стил, да отбележа, че Ев. Белчева умело и ненатрапчиво се слива с цитираните писма, документи и цитирани писания, изказвайки своето мнение и становище между другото, без да подчертава своите заслуги и приноси. Искането ми се все пак да спомена нещо присъщо на езика в тази книга: отбелязала съм си няколко употребени архаизми и неологизми, като: *диаболъчен* етюд (с. 5); *неизкупима* вина (с. 24, с. 62), *провидческо* изречение (с. 33); *златорощина* (пейоративен термин за поместванията произведения в сп. „Златорог“, употребяван от противниците му); *самооблъзвам се* (с. 81, изнесено и на гроба на корицата). Като отхвърлям архаизмите *златорощина* и *самооблъзвам се* (написан по два начина – с А и Ъ – на двете места), признавам, че употребените думи тук са сполучливи и ясни в семантично отношение.

Хубаво е, че авторката продължава да работи върху онази епоха и онези познати непознати нам личности и ще ни зарадва с още две книги за Вл. Василев, както сама съобщава на гърба на корицата.

LONELY IN HIS TIME

✉ **Prof. Stefka Petrova, DSc.**

Department for Language Teaching and International Students

Sofia University

27, ul. "Kosta Lulchev" St.

Sofia, Bulgaria

E-mail: stvpetrova@abv.bg